

A STOCKHOLMI KIÁLLÍTÁSRÓL.*

Dr. Wlassics Gyula vallás- és közokt. minister úr elhatározása lehetővé tette nekem, hogy megtekintsem a stockholmi kiállítást, a krisztániái és a kopenhágai múzeumokat.

Utazásom tapasztalatairól óhajtanék beszámolni a „Magyar Iparművészet“ olvasó közönségének. Reményilem, hogy az utamból merített tanulságok nem vesznek el nyomtalanúl és reményilem, hogy képes leszek módot nyújtani közönségünknek arra, hogy az is vethessen egy pillantást a három messze fekvő ország művészi tevékenységére, mely engem olyannyira érdekelt és vonzott, közel három héten át.

* * *

Programmom, melyet még itthon tűztem magam elé, három pontot foglalt magában: Svédország, Norvégia és Dánia munkálkodása a modern művészi ipar tágas mezején, miután úgyszólván csak e három nemzet volt képviselve a tárlaton, Oroszország közreműködése inkább ötletszerű lévén. A háziipar, nevezetesen, hogy él-e, s ha igen, mely eszközökkel mentették meg ott a népek lelkében rejlő művészi képessége kivesző félben lévő nyilvánulását, s végül a különféle múzeumok anyaga, berendezése, szervezete kivált azért, mert kíváncsi voltam megtudni, mennyi a részük azokban az eredmények-

* A stockholmi kiállítás ismertetése dolgában két cikket is kaptunk. Mivel azt mindegyik egészen különböző szempontokból tárgyalja, (az egyik a kapott benyomásokból vont következtetésekkel foglalkozik, míg a másik inkább leíró), közöljük mindakettőt. A cikkek másodika a „Külföld“ rovatában található.

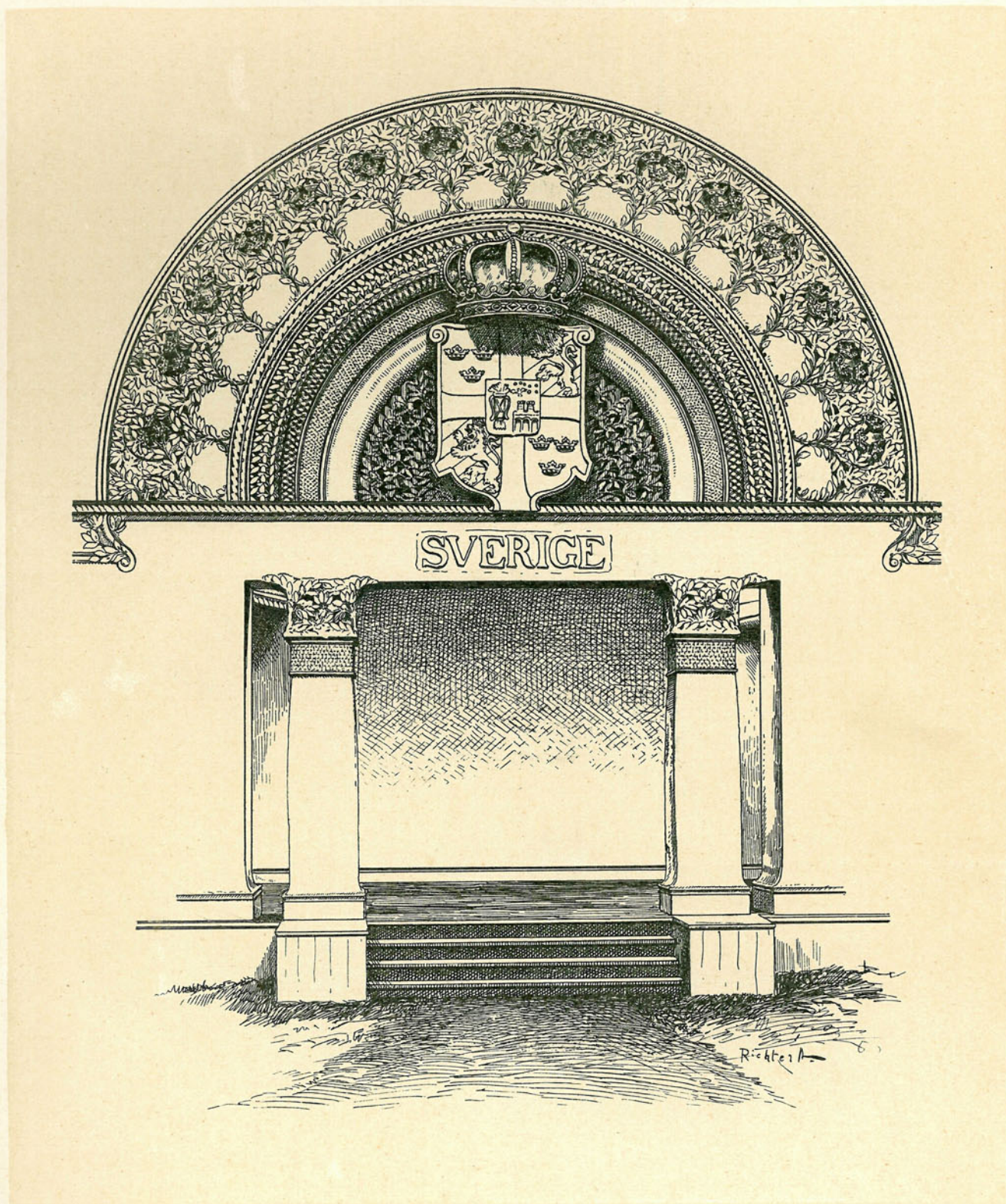
A szerk.

Marsi Ferenc rajza.

ben, a melyeket alkalmam lesz látni és összefüggésben vannak-e ezek netán a szervezetükben letett elvekkkel avagy rendelkezésekkel.

Az első s legtartósabb benyomás, mely engem Stockholmban a kiállítás területén megkapott s utazásom további folyamában kísért, sőt mind ez ideig el nem hagyott, az volt, hogy mi itthon alig veszünk tudomást arról, a mi a művészetén történik a nagy világban, s az a nap, mely ott éltető sugaraival új, soha nem látott friss virágokat fakaszt a lelkes ápolásnak örvendő művészet nagy kertjében, még nem kelt fel a mi számunkra. Másfelől, látva a három éjszakai nemzet törekvéseit, a melyekhez a nagy Németország sietve iparkodik csatlakozni, visszaemlékeztem az évek előtt irt s az országgyűlésnek is kiosztott jelentésem azon végső mondatára, melyet vezérelvül ajánlottam: „Faites comme les anciens, mais ne refaites pas ce qui ils ont déjà fait“. Akkor alig néhányan voltunk, a kik ezt az elvet a magunkénak vallottuk, ellentétben állván Németország valamennyi elismert nagy kapacitásával, első sorban az építészekkel, a kik kizárólagos jogot formáltak arra, hogy vezessék a műipart, — és ime ma ez a jelszó uralja a helyzetet! De még azért is örömmel szemléltem a tárlatot, mert megvalósítva láttam a sok különböző szakiskolában a tanítás azon irányát és menetét, melyet szintén mindannyiszor hangoztattam, valahányszor alkalmam volt reá: a klasszikus műveltség ismertetése, mint a lélek gimnasztikája, a természet közvetlen tanulmányozása, mint elsőrendű forrása a művészi formavilágnak s az egyéniség szabad fejlesztése a nemzeti gondolkodásmód adta sajátságok által határolt úton, tehát a maga légkörében, hogy úgy szóljak, a maga kenyerén, menten a kozmopolita jellemtelenségtől.

Még egy más, nem kevésbé öröndetes jelenség nyomaival is találkoztam lépten-nyomon: úgy látom, porlik a fal, melyet a művészet nagy birodalmában avatatlan kezek húztak, kasztokat rendszeresítvén, melyeknek neve képzőművészet, vagy nagy művészet (minálunk „legmagasabb“ művészet is van) iparművészet, díszítő-művészet és tudom is én hány más jelzőjű „művészet.“ A képzőművészet, a mely maga-magát helyezte valamennyi felé elsőnek, leszállott magas trónusáról, hogy részt vegyen a munkában azzal, hogy teszem silány agyagból fazekakat gyúrjon, törekeny üveg ivópoharakat rajzoljon, értéktelen vasból ajtókilincseket és ablakvasalásokat formáljon, házi iparilag szövendő szőnyegek számára fössön kartonokat, szobákat tervezzen és díszítsen, vagy az olcsó kötésű könyv táblájának borítékára szolgáló papíriját sajátkezű, sokszor meglepő kompozícióval díszítse — ha szabad ideje van, vagy más dolga nem akad. Gerhardt Munthe, az ismert festő, az iparművészet egyik leglelkesebb munkása Norvégiában. Az ő termékeny fantáziája népesíti be a nemzeti meséskönyvek lapjait, hol titokzatteljes, hol rémes, hol pedig daliás jelenetekkel, az ő ecsete festi a mintát, melyet a parasztasszony egyszerű szövőszéken gobelin-szerű szőnyegeknek megsző, elhagyatott faházában, hegyek közepette, hosszú téli éjszakák alatt. Ő vállalta el a Holmkollen nevű nyaraló nagy étterméből nyíló norvég szoba teljes berendezését, a melynél sajátságosabb alkotást alig láttam. Andr. Schneider tájképfestő Krisztiania szomszédságában készít agyagedényeket; mindegyike unikum, mert szabadkézből formálja, s sajátkezűleg festi ki valamennyit, még azt az apró hamú-tartót is, melyet fél koronáért árúsít a művész képviselője. A Förenning for

Az Athenaeum nyomása

A STOCKHOLMI MŰCSARNOK KUPOLATERMÉNEK KAPUZATA.

Tervezte Boberg Ferdinánd.

M. S. MUSEUM
KÖNYV
TÁRA

Boghaandwerk kopenhágai egyesület remek könyvtábláit oly művészek tervezik, a minők Hendriksen, Tegner, vagy Bindersböll; Willumsen és Skovgaard festők, agyagból égetett, szintén sajátkezűleg mintázott és zománcolt edényei, s plasztikus művei díszét képezik a kopenhágai „Kunstindustri Museet“-nak. A dán kir. porcellángyárnak az ott szerződötetett kir. akadémiát végzett művészek adták meg azt a magas művészi színvonalat, melynek folytán e gyár ma összes versenytársa között legelől áll. Olyannyira megtisztelő az ott való munkálkodás, hogy a legmagasabb állami hivatalnokok leányai (pl. a dán kir. vasútak főigazgatójái) sem tartják méltóságukon alul valónak a gyárnál alkalmazást keresni. A stockholmi múcsarnok ép annyira eredeti, mint a mennyire érdekes architektusa hajlékot adott az iparművészeti tárgyak egész sorának. Ott láttam a röhrstrandit s a kopenhágai kir. porcellángyár edényeit, Tiffany és Emil Gallé üvegeit, Damouse, Delaherche flambé- és Neujd porcellán edényeit, Thesmare zománcos csészéit, Falize ötvösmunkáit, Munthe kompozícióit szőnyegekhez és egy seregét az egyéb tervrajzoknak, melyek nem ábrázolnak sem képeket, sem szobrokat, hanem szobákat, butorokat s egyéb apró közhasználati cikkeket. Szóval az egységes, oszthatlan s egy, nyilvánulásaiban egyenrangunak elfogadott művészet felfogásából indultak ki a svéd „Múcsarnok“ berendezésénél, nem ugyan elsőnek, de megértve a modern renaissance szózatát, mely világszerte megszólalt, s levonván abból a helyes konzekvenciákat. Hol állottunk mi ettől a felfogástól csak a közelmúltban!?

Svédország, Norvégia és Dánia együttes kiállítása, valamint műipara nyomán bátran kimondhatom, hogy ezek a nemzetek a művészet modern szellemben való átalakításának ép oly tevékeny és tehetséges harcosai, mint akár az angolok, vagy a franciák. A különbség csak az, hogy ez utóbbiaknál a művészet kerete tágabb, s ennél fogva nemcsak változatosabb képet nyújt a szemlélőnek, de gazdagabb is, azaz többféle. Így a textilipar, nevezetesen a selyemkelmék hiányzanak a tárlaton, úgyszintén a díszes bronzipar; a bútoroknál is a munka szépsége és pontossága felülmúlja a formai tökélyt és invenciót. A butorok legfőbb erénye az egyszerűség s a túlzásoktól való tartózkodás: nem törekednek pompára, nem akarnak szemet szűrni; formailag pedig a tektonika érvényesül idegen nemzetek alkotta mustrák majmolása nélkül. Az ékszerészet is inkább csak a régi nemzeti tradíciók fonálán halad, nem sok újat hozván létre. Láttam eléggé csinos és izléses intérieuröket és sárgaréz munkákat, anélkül azonban, hogy ezek bármely tekintetben megleptek volna, noha ezeknél is a kivitel nagyon szép volt. Ellenben a keramika, az égetett agyag és az üveg, s a könyvkötészet összesíti magában az új áramlat legjavát minden tekintetben; főleg művészi belbecset, illetőleg Skandinávia is ugyanazt a sajátos jelenséget tünteti fel, a melyet másutt is tapasztalunk, hogy t. i. a keramika áll legelől mindenütt, s volt úttörője az új irányú haladásnak.

A legnehezebb feladatok egyike az olvasónak leírás segélyével adni képet az itt látott modern irány jelleméről. Mindannak dacára megkísértem, eleve utalva az itt közzétett néhány rajzra, a melyek talán megértetik, hogy mit akarok mondani.

A mi első sorban megragadja a nézőt, az a történelmi stílusokra valló reminiscenciák teljes hiánya. A míg a modern francia művész szeme még most is szívesen keresi a harmóniát a tömegek és vonalak abban a csoportosításában és menetében, melyet egy vagy más elmúlt, de főleg tipikus francia korszak kifejlesztett s elfogadott, sőt az angol művész kezén azonnal meglátszik, hogy iskolája az antik és a renaissance művészet volt, s hogy annak szelleme bizonyos határokat szab fantáziájának: addig az éjszaki művészet mindent eltávolított magától, a mi temperamentumát bármi tekintetben befolyásolná. Innét a formák közvetlen frissesége, nagy változatossága s a vonalak oly természetű menete, mely elüt attól, amit klasszikusnak szoktunk nevezni és innét van az is, hogy a díszítmény kizárólag a természet világából merített, s ú. n. stilizálás csak annyiban fordul elő, a mennyiben a természetű utánzásnak az anyag, vagy a dolog természete szab határt. Vagy ha a természet szolgáltatta motívumokból díszítményt teremt a művész, tehát azokat kénytelen átalakítani, e szellemi munka lényege az egyszerűsítés, de soha az, hogy rokonságba hozza ezeket az elemeket a történelmi stílusok által szentesített formákkal. Ezeket öntudatosan kerüli inkább mint bárki más, mondván, hogy azok a múlté, kimerítvék, izlésünknek, ha őszinték akarunk lenni, többé nem felelnek meg; szóval, hogy az holt anyag. Sokszor hangoztatták, hogy világrészünk izlése a japáni művészet hatása alatt változott meg legutoljára is legjobban. Lehet. A művészetre ható tényezők bonyodalmas útait nehéz kifürkészni, de talán abban is van némi igazság, ha állítom, hogy a hasonlatosság a legmodernebb európai művészet s a japáni művészet között arra a körülményre is visszavezethető, hogy a japánok közvetlen a természetből merítik és merítették művészetük legtöbb és jellemzőbb adatait, s ezt használják fel minden nagyobb változtatás nélkül. Ugyanazt cselekedszük mi is most s innét a feltűnő rokonság. A legújabb művészi törekvések ötletéből eszembe jut — mert hisz a stockholmi kiállítás művészi osztálya nemzetközi volt — hogy sehol nem állottam még annyira, mint ép ott, annak a benyomása alatt, mintha a XX. század művészete megszületett volna, de még csecsemő, éretlen és tökéletlen, mint a földből bújt csira. Mintegy negyven esztendőn át csak hátrafelé néztünk; tehetetlenségről panaszkodtunk, mert azt állították a bölcsök, hogy tehetetlenek vagyunk a művészet terén, s arra használtuk a tehetségeket, hogy azok nagy buzgalommal száraz levelekből fonjanak koszorút a legkülönbélebb receptek szerint. Hol ide fordultunk, hol oda: az eredmény egyaránt elmaradt. Ennek így kellett lennie s máskor is így volt; a mi bajunk csak az volt eddig, hogy dogma gyanánt állítottuk, hogy mi más, mint elődeink, ép oly jót a maga nemében s nekünk szépet alkotni sohasem fogunk, kivált nem ha újat, nem látottat keresünk.

Úgy éreztem, mintha a bebörtönzött művészet rést tört volna magának börtöne falain és soká visszafojtott ereje öntudatában a szabad természet ölén ujongana, s mint ménesbe visszakerült szilaj csikó szokatlan mozgásokban lelné örömét. Csoda-e, ha egyszer-másszor a legszokatlanabb gyakorlatok közepette lepjük meg, melyeket fejcsóválva nézünk? De előttem nem szenved kétséget, hogy a művészet a helyes úton van s ezekből a kezdetekből fog majdan az új stíl kifejedni. Nem vetem szemére az új iránynak az ú. n. naturalizmust, mert ez nem egyéb

rossz jelszónál, megbélyegezendő a modern törekvéseket s kifejezendő, hogy eltértek a klasszikus örök szépségtől, mintha bizony nem a természetből merítette volna a művészet elejétől fogva mindvégig összes kincseit s valahányszor egy-egy új korszak hódításra indult, nem a „naturalizmus“ adta volna neki a győzelméhez szükséges erőt. Avagy a görög művészet virágzása nem a természet bevonulásával kezdődik? Agotikus művészet ornamentális gazdagsága nem a természet kiapadhatlan bányájából került elő? Donatello és Ghiberti nem voltak-e naturalisták? Tessék csak megnézni e két művész pályamunkáját, a florenci battisterio bronz ajtó kereteit s ezeket összehasonlítani a bizanci munkákkal. Mindenki a maga szemével látott s ahhoz képest kereste a szépet. Legyen szabad nekünk is ugyanazt cselekednünk, a magunk módja szerint, élvén más viszonyok, más feltételek között, mint embertársaink négyezer vagy négyszáz esztendővel annak előtte.

Önkényt értetik, hogy a művészet különféle ágai között hova tovább megszűnven a határfal, ez a körülmény nem maradhatott megfelelő hatás nélkül, mely szintén felöltlik a figyelmes nézőnek. Az iparművészet legtöbb munkása az építészek sorából került elő eddig; ehhez képest a műipar termékei is az építészet szabályai szerint voltak megfogalmazva. Most, hogy egyszerre más elemek is helyeznek ambíciót abba, hogy hozzá szóljanak a műipar ügyéhez: a festők, a szobrászok stb., a kik közül egy sem ismeri a házépítés szabályait, veszendőbe megy a megszokott séma s ennek helyét egy hatás, melyet festőinek neveznék el, kezd mindinkább felülkerekedni. Nekem úgy tetszik, hogy e közben nem egyszer vétenek a tek-

ANGYALOK KARA. HÁZI-IPARI SZŐNYEG.

Tervezte és szőtte Hansen Frida.

tonika szabályai ellen s a szerkezet követelte rendelkezéseken túlteszik magukat, jóllehet az sincsen kizárva, hogy ezt az én, máshoz szokott szemem találja csak, s hogy ez nem igazolt kifogás.

A milyen az ok, mely valamit előidéz, olyan a hatása, mely bekövetkezik s nem tartom lehetetlennek, hogy a művészet a másik szélsőség felé vitorlázik s életképességének túlbecslésében lerázza magáról, mint valami hiábavaló terhet a tradíciók nagy fáradság és sok pénz árán gyűjtött kincshalmazát. Hogy ez sem helyes, az nyilvánvaló; de, hogy mindamellett is a forrongás az élet jele s idővel elmerülvén a salak, a XX. század igazi művészete tisztultan kiválik, az nem szenved kétséget, valamiként az sem, hogy ezen átalakulás forduló pontja a közelgő párisi világkiállítás.

Kerestem a magyarázatot ahhoz a jelenséghez, melyet az egész Skandináv félszigeten mindvégig láttam, s melyet, mint már említettem, azzal jellemezhetnék röviden: a történelmi stílusok alól való teljes emancipáció; szerettem volna végére járni annak, hogy mért ép ott nyilvánult ez oly erővel s miért kerültek el például minket e mozgalom hullámai? A kérdés ez utóbbi felére talán az a felelet, mert mi hihetetlen mértékben állunk német felfogás alatt, ott pedig erről a témáról egyelőre még csak gondolkodnak; nálunk tehát majd csak akkor kerül a napirendre, a mikor szomszédaink megindultak. Az éjszaki művészet kebelében beállott változás történetét azonban már nehezebb egész kiterjedésében kikutatni. Évek előtt kezdődött, senki sem jegyezte fel az egyes szakaszokat jött, mint a tenger dagálya, araszonként haladott a parton felfelé, a mig el nem borította a vidék legnagyobb részét. Annyi bizonyosnak látszik, hogy ott két idegen befolyás találkozott, az angol és a francia. Művészeik java, főleg a festők, ott végezte a tanulmányait, s új eszmékkel telten tért vissza hazájába s ott azonnal dolgozott a műiparnak is. Németországnak, noha sokkal közelebb van, nincsen ebben semmi része, nemcsak azért, mert hisz ott más volt eddig a hitvallás, de egyéb okoknál fogva is. A külföldi plánta meghonosodását pedig elősegítette a józan s minden téren található felette liberális felfogás, a szabadság, melyett ott az egyének ép úgy mint az intézmények élveznek. A röhrstrandi és kopenhágai porcellángyárakban dolgozó művészek évi fizetés mellett szerződöttetvék, de minden tekintetben függetlenek. Terveznek, festenek, mintáznak, legjobb meggyőződésük szerint, ebbe senki sem avatkozik bele s alkotásaik legfeljebb utólag bíráltnak meg, t. i. ha elkészültek. Segítette végül a művészetnek ebben az irányban való felvirágzását a skandináv félsziget lakóinak átöröklött előszeretete a természet iránt is, — és a világ elismerése a mi egyúttal bizonyítja, hogy van valódi értéke és nem az annyira igénybe vett „hazafiság“ az egyedüli támasza. A tárlaton alig lehetett valamit vásárolni; a skandináv műipar termékei Drezdában, Párisban és Londonban kelnek el s a stockholmi kiállítás volt azon kevés tárlatoknak egyike, a hol csupa mosolygó kiállítóval találkoztam s mindenki megelégedettnek vallotta magát a forgalmával.

Dacára annak, hogy egy-két közös példán indult el annak idején az egész félsziget, mégis az idegenből szakadt lökés a három ott lakó nemzetet a saját maga faji tulajdonságainak megfelelően mozgatta. Leginkább kozmopolita a dán, legkonzervatívabb a norvég, a melynek erős, a magyarokhoz hasonló öntudata

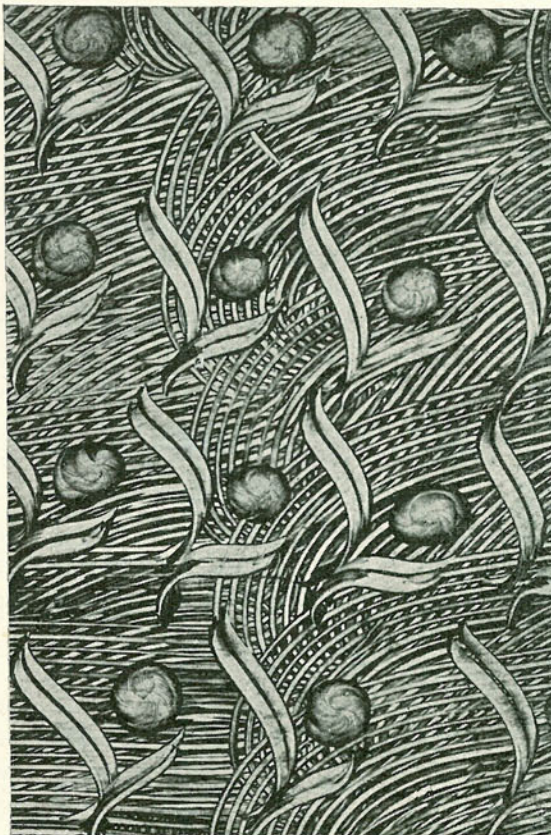
nem engedte, hogy egészen elkallódjék az apai örökség. A norvég regék szelleme, az anyaföld varázsa meg-meg csillan, valami előttünk érthetlen zamatot kölcsönözve, úgy a festészetnek, mint a művészetek egyéb ágainak. Nagyon érdekesek voltak e tekintetben a különféle slöjd s az egyes iskolák kiállításai, a minők a krisztániái kgl. Norske Kunst-og Haandwaerksskole, a Tekniska skolan för qvinliga lärjungar, a göteborgi slöjd förenningsskola. Ezekre vonatkozólag mindössze csak annyit jegyzek meg, hogy nagy súlyt látszanak fektetni az individualitás fejlesztésére, saját régi emlékeiket ismerik s nem túlságosan táplálják a fiatal elméket klasszikus anyaggal, a minek folytán a tanítványok kompozíciói sok önállóságot, eredetiséget árúlnak el s az egyebütt oly gyakori „renaissance“ vagy „barok“ stb. stilü tervezetek teljesen hiányoznak.

Azt hallottam nemrég, nem tudom ki a szerzője e mondásnak, hogy nemzeti étel tulajdonképen nem is létezik, mert ha jó, az egész világ elfogadja, mindenütt elterjed s ekként megszűnik egy nemzet specialitásának lenni. Ez jutott eszembe, mikor a svéd és norvég házi-ipar ügyével, mint kiküldetésem egyik lényeges feladatával, kezdtem foglalkozni.

Engem személyesen is nagyon érdekel a házi-ipar kérdése s kíváncsisággal néztem elébe annak, a mit e tekintetben Stockholmban s Krisztániában látni fogok, mert tudtam, hogy a házi-ipar fejlesztése a három éjszaki nemzet kiváló gondoskodásának a tárgya.

Ismeretes, hogy a házi-ipar körülbelül haldoklik minálunk és másutt is. Pusztulásának okai a gyári s egyéb ipar és az életviszonyok megváltozása. A mit hajdanta létrehozott, az első sorban a népnek magának kellett, azért volt házi-ipar. A mióta azonban a fő fogyasztó más uton gondoskodik magáról s azt az időt, melyet annak előtte a házi-ipari foglalkozásban töltött, másként értékesítheti több, közvetlen haszonnal, azóta a népben lakózó művészi tehetség eredményei leszorúltak az exotikus különlegességek

Magyar Iparművészet.

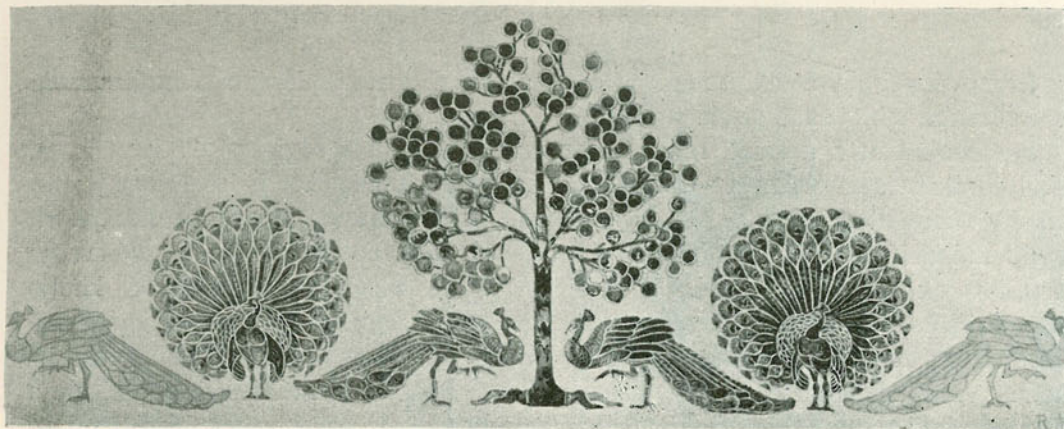
KÖNYVTÁBLA BELSŐ BORÍTÉKA.
Festette Anker Kyster könyvkötő Kopenhágában.

közé, a mikből vesznek egyet-kettőt, hazafiságból s egyéb oly okoknál fogva, a melyek sohasem adtak még annyi kenyeret az illetőnek, hogy abból megéljen, még kevésbé, hogy gyarapodjék. A házi-ipar természeténél fogva korlátolt számú művészi elemeket foglal magában, melyek nem fejlődnek s ennek következtében örökös ismétlésre kárhóztatvák, arról nem is szólva, hogy ahhoz, hogy valami kelendő legyen, egyéb is kell, mint az, hogy, különös.

A kérdés tehát ez volt, lehet-e feltartóztatni a végzetet, elhárítani a házi-ipart fenyegető veszélyt, mi úton volna ez lehető, mit tettek e téren a Skandináv félszigeten, s mily eredményt értek el ott? Mindezekre kerestem a feleletet a stockholmi tárlaton, majd Krisztiániában és végül Kopenhágában. Dániában a művészet haladása elterelte a figyelmet a házi-iparról, ott tehát nem volt mit feljegyez-nem. Annál élénkebben foglalkoztatja az elméket Norvégiában és Svédországban a „slöjd“ és „Hausfleiss“.

Előre bocsájtva azt, hogy e két ország házi-ipara számos oly ágra terjed ki, melyekre nálunk nincsen példa és a miknek semmi köze sincsen a művészethez; ha továbbá eltekintünk az agyagművességtől, melyet Skandináviában sohasem űzött a nép, de nem is ismeri, mivel ott a fa foglalja el az agyag helyét: marad a textil-ipar, a szövés és némileg a hímzés és csipkegyártás, valamint a fafaragás, mint ágai a művészi irányú házi-iparnak. Svédországban alárendelt szerepet játszik a fafaragás. A házi-ipar és kivált a női munkák emelése körül első sorban a „Handarbetets Venner“ nevű egyesület buzgólkodik. Tagjainak a száma 500, évi forgalma 100,000 korona, tehát eléggé tekintélyes. Úgy azok után, a miket a megnevezett egyesület élén álló egyénektől hallottam, mint pedig azok után ítélve, a miket láttam, mondhatom, hogy a svéd házi-ipar felvirágoztatását nem a nemzeti formavilág forrásából merített motívumok ismétlésében, másforma csoportosításában vélik elérni, hanem azzal, hogy a népben lakozó művészi képességeket oly feladatok keresztűlvitelére használják fel, melyek a modern világnézet követelményeivel számot vetnek; s ha ezt az elvet ma talán még nem vitték keresztül egészen, a megkezdett irány bizonyára oda tereli őket. A svéd nőnek bámulatra méltó tehetsége van a szövéshez, kivált a legdéli Skåne nevű tartomány lakosságának. Nem győztem eléggé csodálni, hogy az odavaló svéd parasztasszony mily könnyen végez olyan feladatokat, sokszor eléggé felületes művészi kartonok után szöve, valóságos gobelin kárpitokat, iskolázottság nélkül, a minőkhöz egy három vagy négy évre kiterjedő tanfolyam befejeztével bocsájtják csak a munkásokat a Manufacture des Gobelins-ben. Valóságos tapisszeriákat szövetnek a parasztasszonyokkal, melyekhez a legjobb festők szolgáltatják a kartonokat, továbbá bútorkelméket s egyéb a modern izlésű lakás berendezésére szolgáló s azzal összhangba hozható artisztikus cikkeket, a mellett, hogy utánózzák, mintegy elvből a régi XVII–XVIII. századbeli eféle emlékeket, mert megjegyzendő, hogy már e korban, sőt talán annál előbb is gyakorolták úgy Svédországban, mint Norvégiában a valóságos gobelin szövést. A házi-ipar legbúzóbb apostolai egyébként a svéd nemesség s a nők általában, kik, az úri osztályt sem véve ki, előszeretettel szönek otthon télen. A nyaralók igen elterjedt intézménye is nagy kontingenst szolgáltat a házi-ipari cikkek vevőihöz. Szóval, van egyelőre vevő elég. Mindamellet egygyel még sem tudtam tisztába jönni,

ha vajjon tényleg sikerült-e tartós életre ébreszteni a svéd házi-ipart? Engem némi kételyvel töltött el az a körülmény, hogy sem a kérdéses nőegyesület, sem más, cikkeknek házi úton való elvállalásával foglalkozó egyéb műhelyek nem

FALDISZÍTÉS, VAKOLATBA ERESZTETT ROMÁNCOS LAPOKBÓL.

Készítette Kähler H. Nástvedben. Richter Aurél rajza.

szállítják készítményeiket a kereskedőknek, hanem közvetlenül a közönséggel érintkeznek. Állítják, meggyőződésük, hogy a házi-ipar fenn fog állani továbbra is, mert hisz az illető úgy is másból él s a házi-ipar oly mellékfoglalkozás, a minék jövedelme mindenkor jutalom jellegével bír; a munkás otthon dolgozik, a mi nagy előny, s hogy már azon oknál fogva is fenntartható lesz, mivel versenyre kelhet szépséget, jóságot és a mi fő, árt illetőleg a megfelelő külföldi iparcikkkel.

Krisztiániában egy másik, hasontermészetű egyesület búzsgolkodik a házi-ipar körül. Itt azonban az állam is kiterjeszti segítő karját, minden múzeumnak külön dotációt ad a házi-ipar emelésére; a Kunstindustri musaet-nek pl. évi 4000 koronát. Ezenfelül a legtehetségesebb művészek összes tudásukat latba vetik, hogy megfelelő dekoratív kompozíciókkal működjenek közre a nemzeti ügy sikerében. Reményilem, lesz alkalmam a munkákból néhányat bemutatni a magyar közönségnek. Az irány azonban, a melyet Norvégiában követnek, kissé elüt attól, a melyet szomszédaik választottak, a mennyiben bennük a nemzeti öntudat és faji szeretet meg nem engedi, hogy nemzeti tradícióikat mellőzzék. A norvég házi-ipari cikkek túlnyomó része minden ízében norvég, az is akar lenni, a minék következtében szövevényes középkori díszítményeik újra meg újra visszatérnek a fafaragásokon, a geometrikus mustrák a szőnyegeken s a virágos festéseik a fatálakon, kancsókon s egyéb eszközökön, melyeket évszázadok hosszú során át készített a norvég lakos. Az ekként előállított tárgyak forgalma azonban az odavalók állítása szerint nemcsak kielégítő, de folyton emelkedőben van. Melyik már most a helyesebb szempont, az-e, melyet a svédek fogadtak el, vagy pedig a norvégeké, nehéz eldönteni; én hajlandó vagyok azt hinni, hogy az előbbi a helyes s a magam részéről ezt ajánlanám követésre. Érdekes egyébiránt, hogy a

krisztániái egyesület egyik igazgatója is ily értelemben nyilatkozott előttem, megjegyezvén, hogy, ha a házi-ipar meg is marad továbbra, nemzeti jellege mindenestre oda vész.

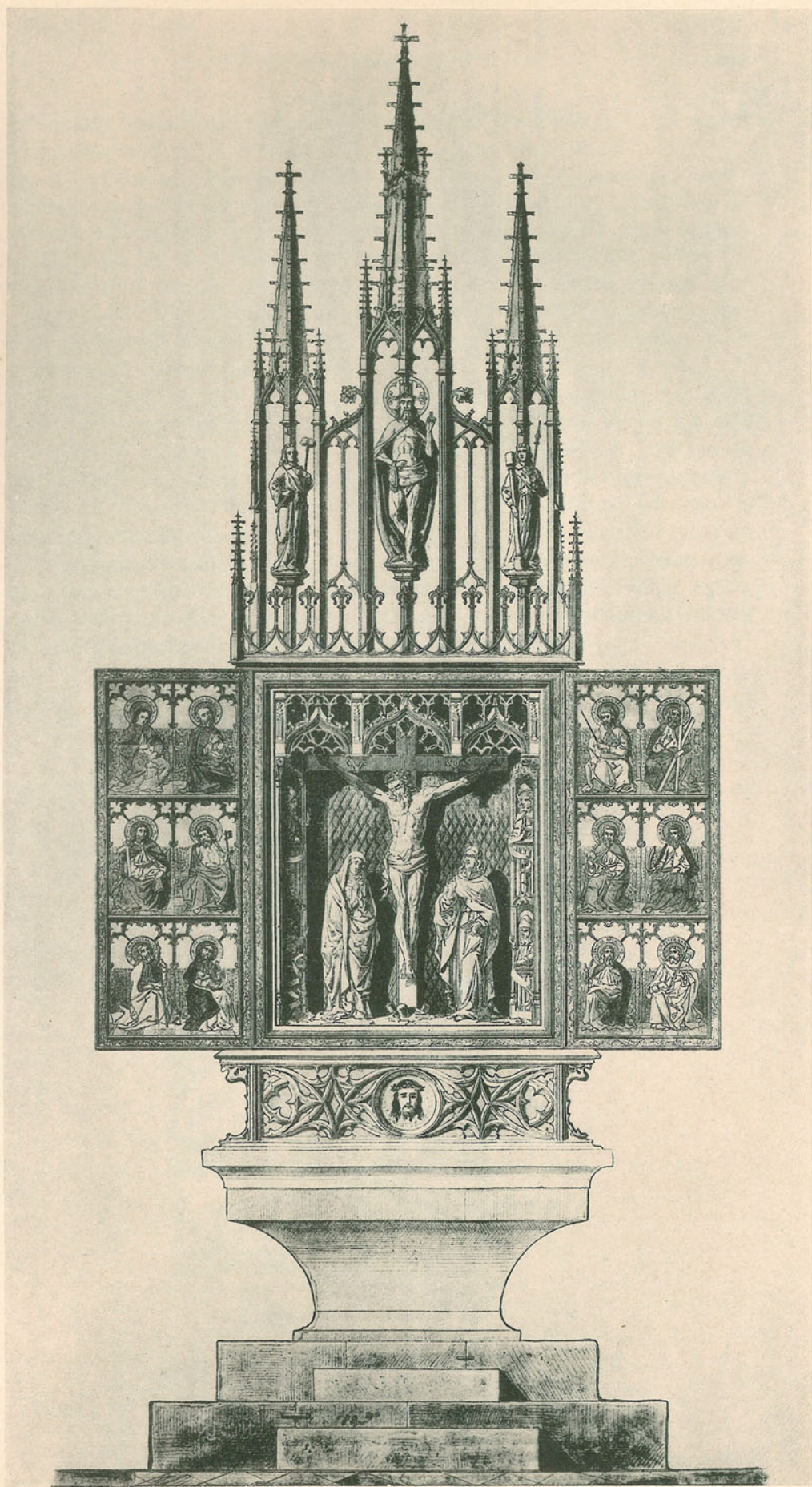
* * *

Legsoványabb volt az aratásom, a mennyiben vizsgálódásaim a múzeumok szervezetére stb. vonatkoztak.

Stockholmban a nemzeti múzeum egyesíti magában a régiség- és képtárt, a skulpturákat, metszeteket s a modern műipari készítményeket is, melyekre jelentékeny összeget költenek. Ős- és népvándorlás korabeli, valamint középkori gyűjteményei rendkívül gazdagok és érdekesek. Közvetlenül a Korona alá, vagy a mint ők mondják „a király Ő Felseje” — megkülönböztetésül a király személyétől — alá rendelt. Egyébként pedig a lehető legnagyobb szabadsággal van felruházva; szervezeti szabályzata ideiglenes. Egyáltalában, a mit talán legelőször kellett volna felemlítenem, úgy tapasztaltam, hogy az intéző hatóságok, úgy Svédországban, mint Norvégiában, de főleg Dániában, azzal vélték biztosítani a kérdéses intézmények haladását, hogy önállóságukat fejlesztették és szabad mozgást engedtek nekik. Stockholmban találtam a néprajzi múzeumok legszebbjét: a Nordiska Musee-et, melynek nyomasztóan gazdag anyaga épület hiányában rendezve és jól kiállítva nincsen ugyan, de a skandináv félsziget műveltségének egész képét tárja fel a néző előtt. Kiegészítő része a Skansen, mely valóságos ideálja az etnografiának gyönyörű fekvésű parkjával, a hol szabad ég alatt, festői elrendezésben, megtaláljuk a különféle vidékek jellemző épületeit teljes felszerelésükkel s a vidék állatvilágával.

A krisztániái nemzeti múzeum kevésbé gazdag mint szomszédos társa; felállítása sem annyira tetszetős, noha érdekes kora-középkori anyaggal rendelkezik. A Kunstindustri museet pedig alig néhány éve létezik. Magános adakozásból jött létre, de ezen rövid idő alatt igen sok jót gyűjtött s az eredmény becsületére válik igazgatójának.

Legszebbek a dán múzeumok: a nemzeti múzeum s az iparművészeti múzeum. Az előbbi két osztályra oszlik. Az első az ős- és népvándorláskori, a második a középkori s ennek kiegészítésekép a néprajzi gyűjteményeket foglalja magában. Súlypontja az első osztály, mely a legtöbb s a legszebb emlékeket bírja e téren. De azért gazdagsága más irányban is nevezetes. Az osztályok teljesen függetlenek egymástól s közvetlenül a kormány alá rendelvek. Évekkel ezelőtt a felügyeletet egy a mi országos főfelügyelőnkhez hasonló hatáskörrel bíró egyén gyakorolta. Ezt az állást az illető halálával eltörölték s vele együtt a felügyelő és vásárló bizottságot, sőt egyben azt a bizottságot is megszüntették, mely az országos műemlékek felett lett volna hivatva őrködni. A mennyiben a műemlékek az első osztály keretébe tartoznak, annak az osztálynak az igazgatója, a mennyiben pedig középkoriak, a második osztály igazgatója őrködik felettük; szóval ők ketten a műemlékek gondnokai. Csak az egyháziak körül felmerülő kérdéseknél egészíti ki magát az illető igazgató két építészszel, együtt a Det svoerlige Kirkesyn nevű hatóságot képezve. Ennek a múzeumnak sincs olyan ter-

A SZENT KERESZT OLTÁRA BÁRTFÁN.

XV. század vége.

mészetű szervezeti szabályzata, mely minden irányban intézkednék s az egész organizációt felölelné.

Ha nem is egészen új intézmény, de nem is valami régi a kopenhágai iparművészeti múzeum, mely alig egy éve költözött új otthonába. Gyűjteményei noha kicsinyek, sok tudással s ízléssel vannak összeválogatva, s különösen a modern műipar foglal el benne nevezetes helyet. Könyvtára is jól rendezett s egy külön osztálylyal bír, melyben együtt található mind az, a mi a város történetére vonatkozik. Úgy látszik igen mozgékony intézmény s minduntalan rendez kisebb-nagyobb tárlatokat. Az egyetlen iparmúzeum Skandináviában, mely este is nyitva van villamos világítás mellett.

Végezetül még csak azt akarnám kiemelni, hogy bármerre jártam, kerestem összeköttetést a mozgalmak élén álló vezetőkkel, kiktől sok becses felvilágosítást nyertem, sőt nem egyszer a velük folytatott eszmecsere volt az a kommentár, mely a látottakat kellő világításba helyezte és érthetővé tette s a logikus fejlődés folyamatát feltárta előttem. Lehetetlen, hogy ne fejezzem ki köszönetemet szeretetreméltó kalauzaimnak is. Ezek: Upmark, a nemzeti múzeum igazgatója, Ossbahr, a kiállítás művészi osztályának titkárja, Branting kisasszony s Hamilton grófnő, a „Handarbetets Vänner“ egyesület igazgatója, illetőleg tanára Stockholmban; Grosch, Krohn és Müller, az iparművészeti múzeumok, illetőleg a nemzeti múzeum igazgatói Krisztiániában és Kopenhágában.

Radisics Jenő.

FÖRK ERNŐ RAJZA.